

LISTINA CERKVE SV. BARBARE IZ LETA 1448

Povzetek

V zbirki listin Nadškofijskega arhiva Ljubljana hranijo najstarejšo ohranjeno listino iz župnijskega arhiva Stara Loka. Pergamentna listina je bila izdana 7. marca 1448 na Dunaju. Listina vsebuje dovoljenje loškemu župniku Konradu za zidanje cerkve sv. Barbare v Hrastnici pri Škofji Loki, v njej se podeljujejo tudi odpustki za razne praznike. Listina je donedavna veljala za izgubljeno.

V prispevku objavljamo posnetek originalne listine, diplomatični in kritični prepis teksta in prevod v slovenščino. Na koncu predstavljamo še trinajst drugih na novo odkritih starih listin iz starološkega župnijskega arhiva, za katerimi se je leta 1936 zgubila sled.

Uvod

Škofja Loka se lahko pohvali z imenitnimi starimi listinami. Najbolj slavni sta gotovo darovnici Otona II. iz leta 973, s katerima cesar podarja ozemlje kasejšega Loškega gospostva freisinškemu škofu Abrahamu. V njih se prvič pojavijo slovenska imena za deželo Kranjsko, za naselbine Gosteče, Hotavljje, Loko (Stara Loka), Mavčiče, Praše, Selce, Sorico, Suho, za gradišče Bosisen, za planino Pečano in hrib Lubnik, za gozd Sorško Dobravo, za reko Soro, za potoka Hotaveljščico in Žabnico, za rečni pristan Stresov brod in za pot Koroško pot. V darovnici iz leta 989 pa izvemo še za staroselca Pribislava. Tudi prvi trije teksti v našem jeziku, znameniti Brižinski spomeniki, so bili v potujočem obredniku že omenjenega škofa, našega nekdanjega zemljiškega gospoda. Vse te dragocene listine naše samobitnosti se sedaj nahajajo v münchenskem državnem arhivu. V tem arhivu, kakor tudi v drugih arhivih v Münchnu, Freisingu, Salzburgu, Celovcu, na Dunaju, v Gorici, Vidmu, Rimu in drugod, je ogromno starih listin, ki se nanašajo na naše kraje, naše ljudi in dogodke v zvezi z nami.

V naših domačih arhivih so najstarejše listine šele iz 12. stoletja in še te so sila redke. Zato velja listinam, ki izvirajo iz srednjega veka, posebna skrb in seveda tudi zanimanje zanje. Tudi tu prednjači Škofja Loka, oziroma njena prednica Stara Loka, prvo Loka, imenovana tudi Lonca. Loški, freisinški urbarji od 13. stol. naprej, ki jih

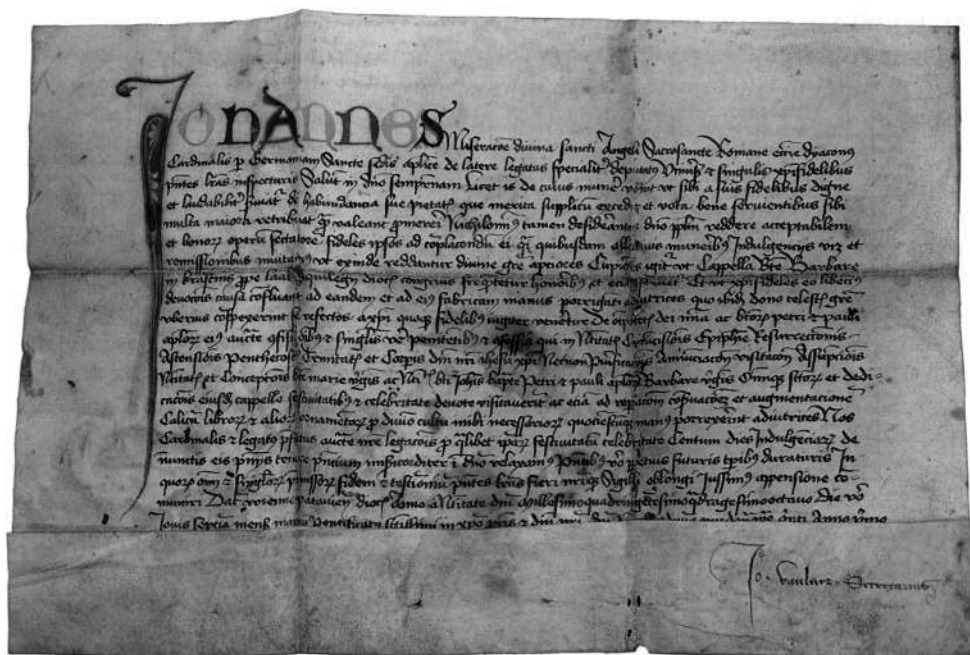
je sistematsko in vzorčno obdelal naš rojak Pavle Blaznik, so temeljnega pomena za slovensko zgodovino, predvsem agrarno.

Prvo znano redukcijo starih loških (staroloških) listin, so povzročili zmikavti v Crngrobu, ko so odnesli skrinjo s starimi listinami v gozd, kjer so propadle. Za drugo čiščenje pa je poskrbel vrli graditelj nove starološke cerkve Franc Ks. Kramer, ko je v 19. stol. tri omare, natlačene s starimi pismi in listinami, ki so jih dodobra obdelale miši, preprosto zmetal na gnoj! Kaj je tedaj zginilo, bolje, da ne vemo. Tudi s preostankom se ni dobro godilo. Pred drugo svetovno vojno je bilo v starološkem župnijskem arhivu še nekaj listin iz 15. stoletja. Med vojno in po njej se je za njimi izgubila sled. Ko sva s sodelavko Ano v Nadškofijskem arhivu Ljubljana pred tremi leti začela sistematičnejše pregledovati ogromen fond starološkega župnijskega arhiva (samo spisov je 59 fasciklov), nisva še nič vedela o teh izginulih listinah. Lansko pomlad (aprila 2002) pa se nama je posrečil veliki met. Pri zbiranju gradiva za kroniko župnije Stara Loka sva imela pri sebi spisek listin, ki ga je leta 1936 natipkal tedanji starološki kaplan Ivan Veider, ko je pripravljaj Topografijo Starološke dekanije. Nobene od teh listin nisva našla v fondih arhiva starološke cerkve v nadškofijskem arhivu¹. Tudi v fondu listin Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani in v fondih Arhiva Republike Slovenije sva iskala zastonj. Po pogovorih z loškim arhivarjem dr. Francetom Štuklom, dr. Mihaelom Glavanom iz NUK, dr. Marijanom Smolikom iz Semeniške knjižnice in primorskim arhivarjem dr. Francetom Kraljem sva se vrnila zopet v Nadškofijski arhiv Ljubljana. Spisek sva pokazala arhivskemu delavcu Juriju Volčjaku, ki je ravno takrat začel urejevati še nekatalogizirano zbirko listin NŠAL. Po krajšem iskanju se je vrnil in povedal, da imajo v arhivu vse, tako zelo iskane listine, razen ene.

Nekatere od teh listin smo se namenili predstaviti javnosti. Kot prvo smo za tokrat izbrali najstarejšo, to je listino iz leta 1448. Kako zanimivo! Posredno sem se z njo srečal že leta 1988, ko mi je s podatki iz te listine (pravzaprav iz Pokornovega izvlečka) o gradnji cerkve sv. Barbare, postregel dr. France Štukl, ko sem iskal podatke o tej cerkvi za prispevek o nekdanjem rudarjenju v dolini Hrastnice.²

Listina

Listina iz leta 1448 podružnične cerkve sv. Barbare nad Hrastnico iz tedanje starološke župnije je najstarejša poznana ohranjena datirana listina iz starološkega cerkvenega arhiva, ki se danes hrani v zbirki listin Nadškofijskega arhiva v Ljubljani³. Listino predstavlja obojestransko obdelan pergament velikosti 338 mm x 190 mm izpisan z gotizirano minuskulo v latinskem jeziku. Na začetku protokola v intitulaciji se ime Joannes začne s črko J, ki sega do dna teksta. Ta in ostale velike unicialne OANNES so v zeleni, rožnati in modri barvi. Iniciala je okrašena s floracijami, rastlinskim okrasjem. V splošni inskripcijski formuli ni navedena adresa z imenom in bivališčem prosilca, vendar vemo, da je bila naslovljena na loškega župnika Konrada. Naslovnik (Conradus) je namreč napisan v dativu na hrbtni (zunanji) strani, kar istočasno priča, da so listino po-

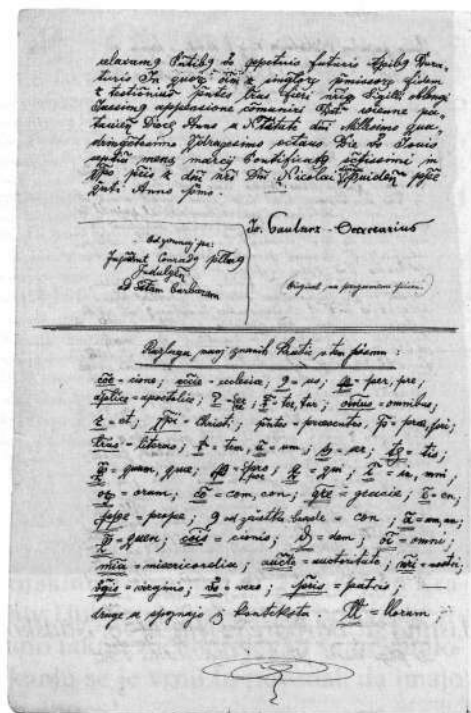
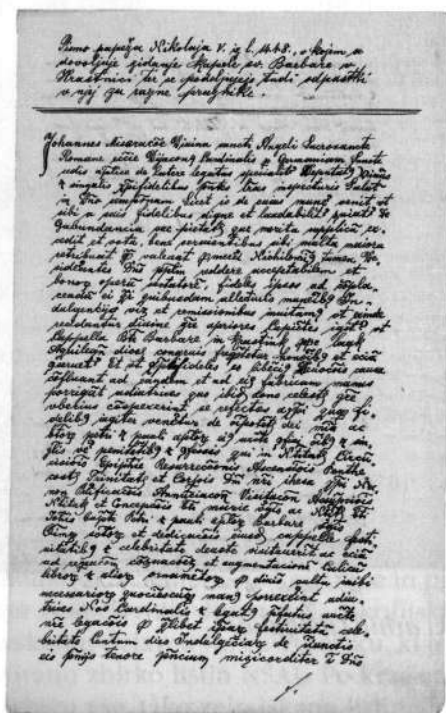
Listina sv. Barbare iz leta 1448. Nadškofijski arhiv Ljubljana.

slali zaprto. Inskripcijska formula je splošna in je namenjena vernikom cerkve oziroma kapele sv. Barbare nad Hrastnico. Salutacija (pozdravna formula) manjka. Arenga, splošna ugotovitev v kontekstu, je izčrpna. Listina je datirana z veliko datacijo, to se pravi z navedbo kraja (Dunaj) in datuma (četrtek, 7. marca 1448), podpisal jo je na pliki (zavihku) J. Valuarz, kot tajnik. Listina je bila pečatena, vendar se pečat in vrstica nista ohranila. Listina je enkrat prepognjena po dolžini in dvakrat po višini. Na hrbtnem delu je v sredini zgoraj zapisano (verjetno roka škofijskega arhivarja Franca Pokorna): 7/3 1448. *Sv. Barbara v župnijski Škofja Loka*. Pod tem (ravno tako na hrbtni strani listine), na mestu tako imenovanega registraturnega zaznamka, pa sta v originalnem zapisu notirana podelitev popolnih odpustkov pri sv. Barbari in naslovnik Konradus (tedanji loški župnik).

Listina je vse od leta 1936 veljala za izgubljeno. Z njo je bilo letos spomladi v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani odkritih še trinajst enako pogrešanih drugih pergamentnih listin. Kot prvo imed njih priobčujemo letos spredaj omenjeno listino, njen diplomatični prepis škofijskega arhivarja Franca Pokorna iz začetka 20. stoletja in aktualni kritični prepis ter prevod p. Angela Kralja.

Diplomatični prepis listine

Franc Pokorn

Diplomatični prepis listine, s predhodnim regestom in dodanim slovarčkom abreviatur Franca Pokorna. Nadškofjfski arhiv Ljubljana.

Kritični prepis listine

Angel Kralj

Johannes Miseratione Diuina sancti Angeli Sacrosanctae Romanae Ecclesiae Diaconus Cardinalis per Germaniam, Sanctae Sedis apostolicae de latere legatus specialiter Deputatus omnibus et singulis Christifidelibus praesentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Licet is de cuius munere venit ut sibi a suis Fidelibus digne et laudabiliter sociatur de abundantia sua pietatis, qua merita supplicum excedit et vota, bene seruiantibus sibi multa maiora retribuatur quam valeant promereri. Nihilominus tamen desiderantes Domino propositum reddere acceptabilem et bonorum operum sectatorem, fideles ipsos ad complacendum ei, qui quibusdam allectiuis muneribus, Indulgentiis videlicet et remissionibus invitamus, ut exinde reddantur diuinae gratiae apriores cupientes. Igitur ut capella Beatae Barbarae in Krastnik prope Laak, Aquileiensis Diocesis congruis frequentetur honoribus et Ecclesiam conseruetur. Et ut Christifideles eo liberius devotionis causa confluant ad ean-

dem et ad eius fabricam manus porrigant adiutrices, quo ibidem dono coelestis gratia uberius conspexerint se refectos expensi quoque fidelibus iugiter venerentur de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi omnibus & singulis vere penitentibus & confessis qui in Nativitatis, Circumcisionis, Epiphania, Resurrectionis, Ascensionis, Penthecostes, Trinitatis et Corporis Domini nostri Jesu Christi, necnon Purificationis, Annuntiationis, Visitationis, Assumptionis, Nativitatis et Conceptionis beatae Mariae Virginis, ac Nativitatis beati Joannis Baptistae, Petri et Pauli Apostolorum, Barbarae virginis, Omnium Sanctorum, et dedicationis eiusdem capellae festivitibus et celebritate devote visitaverint ac etiam ad reparationem consueverunt, et augmentationem Calicum, librorum et aliorum ornamentorum pro divino cultu inibi necessariorum quotiescumque manus porrexerint adiutrices, Nos Cardinalis et Legatus praefatus auctoritate nostrae legationis pro qualibet ipsarum festivitatum celebritate Centum dies Indulgentiarum de iniunctis eis proemiis tenore praesentium misericorditer in Domino relaxamus Praesentibus vero perpetuis futuris temporibus duraturis. In quorum omnium et singulorum permissorum fidem et testimonium praesentes litteras fieri nostrique Sigilli obtengi iussimus appensione communiri. Datum Wiennae Pataviensis Diaecesis Anno a Nativitate Domini Millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo, die vero Iovis, septima mensis Martii, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri Domini Nicolai, divina providentia Papae quinti anno primo.

Joannes Vaularz - Secretarius

V registraturnem zaznamku na hrbtni strani listine (v sredini spodaj zložene listine):
*Imponunt Conradus plenarias
 Indulgentias
 ad Sanctam Barbaram*

Prevod listine

Angel Kralj

Janez, po božjem usmiljenju kardinal, diakon svetega Angela svete rimske Cerkve, od Cerkve posebej določen za zastopnika (nuncija) v nemških deželah, vsem in vsakemu kristjanu, ki bo bral to pismo, večni pozdrav v Gospodu.

Ta, ki je dal in uspel, da mu njegovi verniki pomagajo z obiljem svoje dobrote, kar je nad močjo prošelj in obljub, naj tistim, ki mu služijo, vrne z večjimi darovi, kot bi si jih mogli zaslužiti sami.

Ker pa želimo, da bi bili Gospodu, ki želi videti dobra dela, še bolj všečen dar s svojimi zbranimi darovi, jih želimo spodbuditi z odpustki in odpuščanjem, iz katerih prihajajo božje milosti, ki si jih predvsem želijo. Zato naj se v kapeli svete Barbare v Hrastnici pri Škofji Loki v oglejski škofiji pogosto opravljajo prikladne službe in vzdržuje cerkev. Da bi se verniki tem rajši pobožno zbirali in s pridnimi rokami pomagali pri njeni graditvi, za kar se bodo po daru božje milosti obilno hranili z milostmi vsemogočnega Boga in svetih apostolov Petra in Paula, njihovim poobla-

stilom podeljujemo vsem in vsakemu, ki se bo zares skesan in spovedan na praznik rojstva, obrezovanja, razglašenja, vstajenja, vnebohoda, binkošti, presv. Trojice in sv. R. Telesa našega Gospoda Jezusa Kristusa, kakor tudi na praznik očiščenja, oznanjenja, obiskovanja, vnebovzetja, rojstva in spočetja blažene Device Marije ter rojstva Janeza Krstnika, svetih apostolov Petra in Pavla, svete Barbare, vseh svetnikov in na obletnico posvetitve te kapele obiskal in prisostvoval slovesnostim ter kaj prispeval za popravila, nabavo kelihov, knjig, okrasja za božjo službo, Mi, omenjeni kardinal in nuncij, po svoji službi podeljujemo milostno v Gospodu s tem pismom prisotnim na vsak od naštetih praznikov 100 dni odpustka z vsemi zasluženji za vse večne čase. V potrditev in overovitev tega in vsega dovoljenega, dajemo svoj pečat, kar naj se razglasi.

Dano na Dunaju iz padovanske škofije⁴, v letu od Gospodovega rojstva 1448, v četrtek 7. Marca, v prvem letu papeževanja v Kristusu svetega očeta in gospoda našega g. Nikolaja V. po božji previdnosti papeža.

Janez Vaularz - tajnik

(Od zunaj pa):

*Podelitev (Konradovih) popolnih
odpustkov
pri sveti Barbari*

Za konec navedimo natipkan seznam že omenjenih pomembnejših listin za Topografijo Starološke dekanije iz leta 1936, ki jo je imel pripravljeno v rokopisu dr. Janez Veider.⁵ Navajamo izviren avtorjev zapis tega seznama, ki ga hranijo v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota Škofja Loka.

1. Ustanovna listina podružne cerkve sv. Barbare z dne 7. marca 1448. Pergament. Krasna iniciala J, na katero so navezane velike črke OANNES v zeleni, roza in modri barvi. Ostale črke so gotske minuskule. Krasna listina.
2. Ustanovna listina obletnice Jurija Hoka iz leta 1457. Pergament. Pečat deloma ohranjen. Gotska minuskula s preprosto inicialo J(ch).
3. Ustanovna listina obletnice Jurija Harrarja iz leta 1470. Pergament. Od pečata ohranjeni le trakovi. Pisava z isto inicialo J je slična prejšnji.
4. Ustanovna listina obletnice Urše Lubet iz leta 1476. Pergament. Od pečata le trakovi. Pisava krasna gotska minuskula. Izredno lepa iniciala J(ch), ki sega čez vsa listino. Njeno deblo je ravna naupična črta, ki je na levi strani okrašena s štiri akantovimi listi, risanimi kot nekaki sgrafiti.
5. Mašna ustanova Hansa Zimmermana za Crngrob iz leta 1522. Pergament. Ohranjen le pečatni trak. Preprosta iniciala J(n), drugo lepa gotica.
6. Kupna pogodba glede desetine v Robidnici in Krnici iz leta 1549. Pergament. Pečat ohranjen, le njegov rob je za 2/3 odlomljen. Tako so od napisu ostale le črke LEONHARDT. Pečat predstavlja grb Lambergov. Pisava je lepa gotica. Iniciala J(ch) je geometrično oblikovana.
7. Mašna ustanova župnika Ambroža Havmana iz leta 1572. Pergament. Pečat ohranjen. V sredi grb z zvezdo. Okrog se vije napis: AMBRO:HAVMAN. PLEBAS. I: LAG. P. No: S. Pisava lepa gotska minuskula z bogato okrašeno inicialo J(n).

- Prva vrsta je pisana z večjimi in okrašenimi črkami. Tudi velike vmesne črke so okrašene. Večina okraskov ima obliko ležečega violinskega ključa. Listina ima na drugi strani pripis Havmana samega v preprosti pisavi.
8. Kupna pogodba Baltazarja Vidmar in Uršule Porenta iz leta 1594. Pergament. Pečat odtrgan. Pisava preprosta gotica. Iniciala J(ch) in naslednje besede v prvi vrsti lepo okrašene.
 9. Razsodba glede cerkvenika v Pevnu iz leta 1642. Od pečata samo lesena škatljica. Pergament. Pisava preprosta gotica. Iniciala J(n) in prva vrsta okrašena.
 10. Mašna ustanova župnika Gašperja Telbana za Sv. Barbaro iz leta 1642. Pergament. Od treh pečatov samo trakovi. Preprosta gotica brez okrasja.
 11. Pogodba glede desetine pri Sv. Lenartu župnijski cerkvi v Stari Loki iz leta 1647. Pergament. Od petih pečatov le tri škatljice na trakovih. Lepa gotica. Besede v prvi vrsti bogato okrašene, posebno iniciale. druga vrsta je pisana z manjšimi, tretja še z manjšimi črkami, vse naslednje z malo pisavo. Vmes so podolgovati okraski.
 12. Duplikat prejšnje (listine). Tudi brez pečatov.
 13. Mašna ustanova Korbinjana Fürnpfeilla iz leta 1656. Pergament. Od pečata samo trak. Gotica. Prva in druga vrsta ima zelo lepo okrašene črke, zlasti iniciale.
 14. Sešitek petih pergamentnih listov. Dogovor med grofom Blagajem in freisinskim škofom Albreht-Sigmundov iz leta 1698. Gotica. Naslovi sestoje iz lepih okrašenih črk, posebno inicial. Velik pečat je ohranjen v izrezljani škatljici brez pokrova in nosi škofov grb.
 15. Bula papeža Klemena XIII. iz leta 1761. Pergament. Svinčen pečat na vrvici. Na eni strani glavi sv. Petra in Pavla, v sredi podolgovat križ z žarki. Na vrhu S.P. Na drugi strani na vrhu mali križec z žarki. Napis je razdeljen na štiri vrste: CLE:/MENS/PAPA/XIII. Pisava običajna za papeževe bule.
- Poleg naštetih pergamentov je še mnogo papirnih listin iz 17. in 18. stoletja. Zanimive so zlasti zaradi pečatov loških župnikov, raznih plemičev in pozneje zaradi župnijskih pečatov.
- Ohranjena sta tudi dva lista misala in en list brevirja z notami. Pri obeh sta zlasti odlične iniciale v rdeči in modri barvi. Polega tega sta še dva lista pisana v drobni minuskuli, fragment neke naravoslovne knjige. Vsi ti pergamentni listi izvirajo iz srede 15. stoletja.

Zahvaljujem se osebju NŠAL za pomoč in njihovemu vodji dr. Francu M. Dolinarju za razumevanje, ter Juriju Volčjaku še posebej, ki je med urejevanjem zbirke listin identificiral iskane listine. Posebna zahvala velja p. Angelu Kralju za transliteracijo in prevod.

Viri:

- Dušan Kos, Od prošnje do listine, katalog k razstavi Slovenija v papeških listinah, Publikacije Arhiva Republike Slovenije, Zvezek 16, Ljubljana 1996
- Peter Štih, Struktura in vrste papeških listin, katalog k razstavi Slovenija v papeških listinah, Publikacije Arhiva Republike Slovenije, Zvezek 16, Ljubljana 1996

¹ List brevirija iz srede 15. stoletja sva s sodelavko, še predno sva zvedela za spisek, našla spomladi 2001 v preostanku neurejenega arhiva v župnišču Stara Loka. List je priobčen v lanskih Loških razgledih, LR 48/2001

² A. Pavel Florjančič, Po sledih nekdanjega rudarjenja na Poljanskem, *Uranar* 4/23, Todraž, 1988

³ NŠAL, Zbirka listin

⁴ Dunaj takrat še ni imel lastne škofije. Ljubljanska škofija je bila ustanovljena leta 1461. Prvi dunajski škof je postal leta 1531 Jurij Slatkonja (Ljubljana, 1456 - Dunaj, 1522). Slatkonja je bil kraljevi kaplan, cesarski svetnik (Maksimilijana I.). Bil je skladatelj in dvorni kapelnik, ki naj bi ustanovil zbor slovitih Dunajskih dečkov. Jurij Slatkonja je tudi naš prvi lastnik svojega ekslibrisa.

⁵ ZAL ŠL, Zbirni fond, mapa Veider. (Topografija naj bi bila uničena leta 1941 ob nemški aretaciji Janeza Veidra).

ZUSAMMENFASSUNG

Die Urkunde aus der Kirche St. Barbara aus dem Jahr 1448

In der Urkundensammlung des Erzbistumsarchivs Ljubljana ist die älteste noch erhaltene Urkunde aus dem Pfarrarchiv Stara Loka aufbewahrt. Die Pergamenturkunde wurde am 7. März 1448 in Wien ausgegeben. Die Urkunde enthält die Erlaubnis dem Pfarrer Konrad aus Loka für den Bau der Kirche St. Barbara in Hrastnica bei Škofja loka. Die Urkunde wurde bis vor kurzem für verloren gehalten.

Im Beitrag veröffentlichen wir das Foto der Originalurkunde, eine diplomatische und kritische Abschrift des Textes und die Übersetzung ins Slowenische. Zuletzt stellen wir noch dreizehn andere neu gefundene alte Urkunden aus dem Pfarrarchiv Stara Loka dar, die im Jahr 1936 verloren gegangen sind.